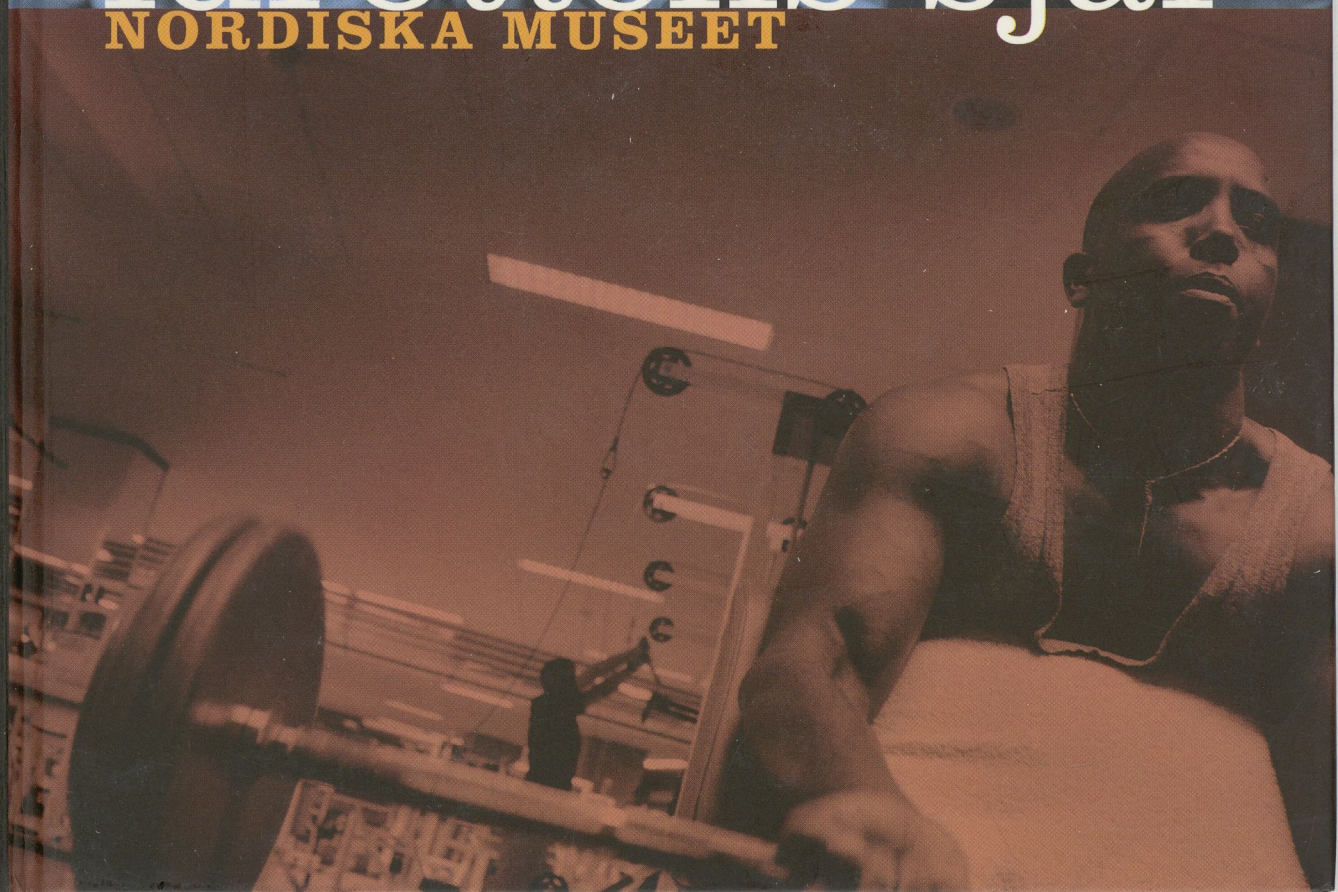

idrottens själ fataburen 2000

idrottens själ

NORDISKA MUSEET

Idrottens

Nordiska museets och Skansens årsbok 2000

själ

Fataburen 2000
Nordiska museets Förlag
Box 27820
115 93 Stockholm
nmbook@nordm.se

© Nordiska museet och respektive författare

Redaktör: Bo G Nilsson

Bildredaktör: Peter Segemark

Grafisk form: Lena Eklund, Kolofon

Omslagets bilder: Clive Mason, Pressens bild (baksidan överst), bild ur
Riksföreningens för gymnastikens främjande årsbok 1938 (baksidan
underst), Sveriges Centralförenings för idrottens främjande arkiv
(framsidan överst), Charlotte von Friedrichs (framsidan underst).

Tryckt hos MediaPrint Uddevalla AB 2000

ISSN 0348 971 X

ISBN 91 7108 468 1

Publiken

MATS HELLSPONG är docent i etnologi och har skrivit flera böcker om idrott, bl.a. doktorsavhandlingen *Boxningssporten i Sverige* (1982), *Korset, fanan och fotbollen* (1991) och *Den folkliga idrotten* (2000)

Publik följer intensivt med i simtävlingar i Sportpalatset i Stockholm 1935. Sveriges Centralförenings för idrottens främjande arkiv. ▶

Alla har vi en bestämd uppfattning om vad en idrottspublik är. Vi ser framför oss en stor folkmassa som trängs på läktarna på Råsunda fotbollsstadion eller på Stockholms stadion vid något större idrottsevenemang. Eller kanske ett litet antal personer samlade runt banan vid en badortsturnering i tennis i Borgholm eller en mindre skidtävling i Arvidsjaur, ofta kanske de tävlandes föräldrar och nära vänner och några funktionärer och ledare. I denna artikel skall jag diskutera några karakteristiska drag i denna publiks sammansättning och beteendemönster och jag skall också försöka anlägga ett historiskt perspektiv på fenomenet idrottspublik.

Ganska litet är skrivet om forna tiders idrottspublik av lättbegripliga skäl. De källor som finns, som berättar om fysiska övningar och tävlingar i äldre tid, berör i regel sällan förekomsten av en publik. Det är svårt att veta om det över huvud taget fanns någon publik som deltog i evenemangen, men det är dock högst troligt att de flesta övningar lockade en eller annan åskådare. Jag skall försöka använda de historiska uppgifter som trots allt finns och tolka dem efter bästa förmåga.

Grekland och Rom

Antikens idrott har intresserat många forskare genom tiderna och de brukar skildra denna idrott som en viktig angelägenhet för stora samhällsgrupper. Det är inget tvivel om att publik samlades runt idrottsanläggningarna både i Grekland och i Rom. För de olympiska spelen i Grekland byggdes arenor, där publiken till en början fick stå eller sitta på jordvallar runt banorna, men där det senare byggdes läktare med sittplatser i sten. Kännarna är ense om att kvinnor inte hade rätt att se de olympiska tävlingarna, medan däremot slavar och utlänningar kunde sitta på läktaren. Men det existerade faktiskt också idrottstävlingar, till Heras ära, som var helt förbehållna kvinnor, både som deltagare och som åskådare (Guttman 1986:16).

Om åskådarnas beteende vid de olympiska eller de pythiska spelen vet man dock inte särskilt mycket. Förekomsten av särskilda ordningsmän och förbud mot att ta med sig vin upp på läktarna tyder dock på att ordningen inte alltid var den bästa (Lämmer 1986:75-86). Den antika grekiska idrottspubliken tycks av källorna att döma ha betett sig på ett sätt

som inte särskilt mycket skiljer den från en modern masspublik. Man skall dock kanske tillägga, att de källor som har något att berätta är från hellenistisk och romersk tid, vi vet mindre om det klassiska Greklands idrottspublik.

Gladiatorspelen i Rom har ju gått till eftervärlden som sällsynt grymma och blodiga skådespel. Den fordrande publiken serverades ofta en i våra ögon pervers dramatik. Man kan nog säga att gladiatorspelen bjöd på döden som massunderhållning. Kristna tvingades kämpa för sina liv mot rytande lejon, kvinnor hetsades mot dvärgar. Publiken reagerade sällan med medlidande, men detta kunde trots allt förekomma. När Pompejus lät elefanter kämpa och dö på arenan år 55 f. Kr. och de döende djurens förtvivalde trumpetstötar ljöd över arenan, reste sig publiken upp och fördömde honom för hans grymhet (Jennison 1937:52).

Men hästkapploppningarna samlade ännu mer folk i Rom än gladiatorspelen. Den mest kända av stadens hippodromer, Circus Maximus, tros ha rymt fyra till fem gånger så många åskådare som Colosseum eller omkring 200 000. Medan gladiatorspelen trots allt var ganska förutsägbara tillställningar, var hippodromernas kapploppningar spännande och ovissa, och publiken här erinrar i vissa drag om den moderna idrottspubliken. De tävlande representerade olika lag, vilka åskådliggjordes av dräkter i bestämda färger: särskilt talade man om »de blå« och »de gröna«. Och på läktarna satt dessa lags anhängare i skilda sektioner klädda i samma symboliska färger. Män och kvinnor satt blandade, i själva verket var hästkapploppningarna i Rom ett omtyckt tillfälle till flirt och uppvaktning.

Eftersom kapploppningarna regelbundet besöktes av både kejsaren och olika skikt av hans undersåtar, kan man säga att tävlingarna erbjöd ett tillfälle till en form av kommunikation mellan makten och folket. Kejsaren hyllades och uppvaktades och tog själv tillfället i akt att göra presentationer och utspel, t.ex. att offentligt bestraffa brottslingar eller desertörer. På ett subtilare plan kunde massan hylla honom genom att högljutt ställa sig bakom hans kandidat i tävlingarna men också kritisera honom genom att stödja dennes motståndare. Masspubliken var oberäknelig. Över huvud taget urartade inte sällan hästkapploppningarna i mycket allvarliga folkupplopp. I Konstantinopel brändes stadens trähippodrom ner fyra gånger omkring 500 e. Kr. Allen Guttmann har påpekat, att hippodrompubliken var betydligt våldsammare och mer okontrollerbar än publiken

vid gladiatorspelen, och då är att märka att själva tävlingarna vid de senare var så ovanligt råa och blodiga (Guttman 1986:34). Smittoeffekten från skådespelet på åskådarna var med andra ord inte vad som låg bakom läktarvåldet i antiken. Ty en mer våldsamt åskådarsport än de romerska gladiatorspelen har förmodligen aldrig funnits.

Den förmoderna idrottens publik

Det skulle dröja nära två årtusenden innan idrottspubliken åter fick samma dimensioner som i det antika Rom. Medeltidens idrott hade inte alls samma centrala plats i samhället. De adliga turneringarna på öppna fält samlade under denna tid inte några större folkskaror och några särskilda läktararrangemang behövde sällan ordnas. Men bönderna betraktade dock med intresse de ridderliga övningarna och så småningom skulle dessa också transformeras till burliska folkliga rytтарыlekar på åkarkamrar, lekar som fick en stark ställning i den centraleuropeiska bondekulturen, dock aldrig i Sverige.

En annan omtyckt medeltida sport var bågsytte, som särskilt odlades inom städernas gillen. Skyttegillen var särskilt vanliga i Flandern och i det tyskspråkiga Europa. Man sköt vanligen mot en uppsatt träfågel, inte sällan mot en målad papegoja. Papegojskjutningen, även känd från svenska städer (området Papegojelyckan i västra Lund är ett indicium på detta), avslutades gärna med att segraren erhöU en försilvråd papegoja som efter-sökt segertrofé. Publiken omfattade med säkerhet borgarnas familjer. Tävlingarna inleddes med högtidliga processioner, som kanske mer än själva tävlingarna drog till sig stadsbornas intresse och uppmärksamhet.

Torneringarna var ett aristokratiskt fritidsnöje, bågsytte ett nöje för städernas medelklass. När det gäller idrotten ute i de lantliga byarna, böndernas idrott, var åskådarnas roll dock ännu mer oklar. Man kan säga att gränsen mellan aktiva deltagare och åskådare var diffus inom den folkliga idrotten. Den folkliga form av fotboll, som under medeltiden och långt fram i modern tid utövades i England men också i Frankrike, var ett gott exempel på detta. Här kämpade byar mot varandra i att föra en boll långa sträckor genom terrängen till motståndarnas mål, som kunde vara t.ex. bykyrkan eller bykrogen. Och detta engagerade alla bybor, personer som kom förbi slöt snabbt upp i spelet och försökte hjälpa sin by till seger.

En liten men trofast lokalpublik. Årets första fotbollsmatch på en åker utanför Sundbyberg våren 1926. Foto Victor Malmström. Sveriges Centralförening för idrottens främjande arkiv.

Fotbollens historia under seklerna handlar i mycket om ett särskiljande av spelare och åskådare, om ett gradvis införande av regler men också om en begränsning av spelfältet. Det är egentligen först när detta gamla vidlyftiga terrängspel inskränktes till en överblickbar plan med båda målen synliga, som det över huvud taget kunde vara ett nöje att stå som åskådare. Framväxten av en publik gick hand i hand med framväxten av regler som gjorde åskådandet begripligt och intressant, där publiken kunde bedöma spelets finesser och reagera på vad som hände på spelplanen.

England betraktas med rätta som den moderna sportens vagga, särskilt England från 1660, då puritanerna lämnade den politiska scenen. Men den engelska publiken uppskattade även den sport som inte hade framtiden för sig och som inte skulle överleva 1800-talet, nämligen djurhetsningar av olika slag: tuppfäktningar, tjurhetsningar, björnhetsningar och

Publik vid hästkapplöpningar på Jägersro i Skåne 1923, det år då totalisatorspel åter blev tillåtet vid svenska kapplöpningsbanor. Foto Eric Jeppsson. Sveriges Centralförenings för idrottens främjande arkiv.

En förortspubliks gratisnöje 1929. Starten i Enskede för Drevviken runt på cykel. Sveriges Centralförenings för idrottens främjande arkiv.

liknande blodiga djursporter. Det finns faktiskt vissa likheter mellan t.ex. de grymma björnhetsningarna och de forna romerska gladiatorspelen, dock med den viktiga skillnaden att människor under 1700-talet mycket sällan satte sina egna liv på spel i duellerna med djur. Förekomsterna av dessa djursporter på kontinenten står i skarp kontrast till deras nästan totala frånvaro i de nordiska länderna. I Sverige är det bara den sydsåkiska leken »slå katten ur tunnan« som kan sägas höra till denna breda kontinentala djurspelstradition.

Publikintresset för idrott i England under 1600-talet och framåt hörde nära samman med intresset för vadhållning. Samuel Pepys, den berömda engelske dagboksförfattaren, noterar från ett besök 1667 på en *cockpit*, en tuffäktningsarena, att förvånande stora summor satsades på tupparna av män »som inte såg ut som om de hade bröd att stoppa i den egna munnen« (Pepys 1971:427f.). Längre hade såväl tuffäktningen som andra djurhetsningar en trogen publik i alla samhällsklasser, men under 1800-talet drog sig medelklassen tillbaka, under trycket från de allt mer aktiva djurskyddsföreningarna. Till slut förbjöds dessa sporter i de flesta stater. Men t.ex. tuffäktningen lever alltjämt ett liv i det fördolda, som en illegal sport, i t.ex. gränstrakterna mellan Frankrike och Belgien.

Idrottstävlingar inför en publik, som satte pengar på deltagarna, tycks sporadiskt ha förekommit även i Sverige i äldre tid. Sigfrid Svensson har givit ett exempel från skånsk landsbygd. Det gällde ett sockenstämmopro-

Ibland är intresset för den anslagstavla, där resultaten från andra samtidigt spelade seriematcher meddelas, lika stort som intresset för spelet på planen. Här anger en funktionär ställningen i ett antal fotbollsmatcher på tavlan på Malmö idrottsplats 26 maj 1929. Foto Eric Jeppsson. Sveriges Centralförenings för idrottens främjande arkiv. ▶

Stafettlöpning på stadsgator var särskilt under mellankrigstiden ett omtyckt gratisnöje. Här är det IK Modes slutman som löper in mot Stockholms stadion som förste man i Dagens Nyheters stadslöpning 1931. Foto Victor Malmström. Sveriges Centralförenings för idrottens främjande arkiv.

Publik som ställt sig på ett broräcke för att se 1927 års Strömsimning i Stockholms vatten. Femmannalag simmade mellan Stadshuset och Kärleksudden på Djurgården. Foto Victor Malmström. Sveriges Centralförenings för idrottens främjande arkiv.

tokoll från Villie några mil väster om Ystad, där bönder och drängar 1723 idkat vadhållning rörande kapplöpning och där förlorarna fick bjuda vinnarna på öl (Svensson 1938:65f.). Men man vågar nog påstå att vi också här har en betydande skillnad mellan Sverige och kontinenten. Det var just vadhållningen som lockade publiken till många engelska tävlingar. Det kunde gälla boxning och hästkapplöpning men också löpning till fots, det som engelsmännen kallade pedestrianism. Även kvinnor kunde springa i kapp inför en publik, ibland lätt klädda, varför publikens intresse får förmodas inte enbart ha med vadhållningen att göra (Guttman 1986:64). I England förekom även kvinnlig boxning som en åskådarsport under 1700-talet (Uffenbach 1934:90f.). Till Sverige kom boxningen

först i slutet av 1800-talet och kvinnlig boxning ytterligare ett sekel senare.

Löpningsuppvisningar förekom också i Stockholm under 1800-talet och drog en stor intresserad publik. Märta Helena Reenstierna, känd som Årstafrun, berättar i sin dagbok om några sådana uppvisningar. Den 5 augusti 1827 antecknar hon i sin dagbok, att en av hennes tjänsteflickor besökt Djurgården för att där beskåda »den mannen som kallas Snabblöpare«. Det var tysken Philip Israel som sprang ett antal varv mellan Djurgårdsslätten och Manilla i hög fart. Evenemanget måste ha gjort fru Reenstierna nyfiken, ty när två drängar från Gästrikland året därpå sökte förbättra Israels tid för hon själv till Djurgården för att titta på. »Eftermiddagen var jag med Mamsell att se 2 Bond-drängar springa på Djurgården, fram och åter för att få penningar – Drottningen, Kronprinsen, Dess Gemål med flera Tusende Menniskor voro där att se detta Dränglunk«, som fru Reenstierna uttrycker sig i dagboken den 18 maj 1828.

I Sverige hade idrotten långt ifrån den etablerade plats i samhället som den tidigt uppnått i England. Idrottsövningar ägde dock rum både i städerna och på landsbygden långt före den moderna, anglosaxiska sportens ankomst i slutet av 1800-talet. Hade de någon publik? Delvis skedde de i ganska slutna och exklusiva sällskap, t.ex. spelet i bollhusen i Gamla stan i Stockholm under vasatiden, en ståndsmässig syssla importerad från kontinentens aristokratiska kretsar. Men utomhussporter som de första hästkapplöpningarna i början av 1800-talet lockade rimligen till sig många intresserade åskådare. Det dröjde innan man började avgränsa spelplaner och vädjobanor med staket och ta inträde av publiken. Då är vi i Sverige framme vid slutet av 1800-talet, när de första egentliga idrottsplatserna anläggs.

Den lantliga idrotten i Sverige skedde oftast bara med byns ungdomar som deltagare och åskådare, på någon form av lekvall i byns närhet om sommarkvällarna eller söndagseftermiddagarna. Gränsen mellan deltagare och åskådare var som nämnts tidigare mycket otydlig. Få idrottslekar i bondesamhället drog större skaror av åskådare. Troligen är det bara de gotländska vågen som hade attraktionskraft på andra än de tävlande själva.

Det gotländska våget var en tävling mellan socknar eller mellan kategorier av personer inom en och samma socken, t.ex. drängar mot bönder el-

ler pojkar mot flickor. Själva ordet *våg* har med våga eller utmana, sätta på spel, att göra. Man tävlade med ett ganska stort antal deltagare i ett par olika idrotter, vanligen tre, t.ex. varpa, löpning och pärk. Det lag som segrade i två av idrotterna hade vunnit våget. Denna typ av tävling, karakteristisk för Gotland och utan motsvarigheter såväl på det svenska fastlandet som i andra europeiska länder, är känd sedan 1700-talet men kan vara betydligt äldre än så. Den är det enda exemplet i Sverige på en duell mellan grannsocknar, där socknens ära alltså sätts på spel. Just detta gjorde tävlingen intressant för hela socknen och publiken var ansenlig. Deltagarna övade sig i månader före ett våg, som oftast ägde rum efter skördetiden i augusti. Och sockenborna gjorde sig redo att stödja sina egna med uppmuntran av skiftande slag. Genom våget blev idrotten på Gotland en angelägenhet för gemene man i socknarna, idrotten integrerades i den sociala strukturen. Detta är rimligen förklaringen till att den folkliga idrotten just på Gotland men knappast någon annanstans i Sverige lyckats överleva konkurrensen från den moderna internationella idrotten, att den lyckosamt överlevt hela 1900-talet.

Det moderna samhällets idrottspublik

Under 1800-talets andra hälft går den moderna idrotten sitt segertåg över Europa. Samtidigt skapas den moderna idrottens masspublik. Man kan säga att en åskådandets etikett uppstår och utvecklas. Med pressens reklam och kommunikationernas snabba utbyggnad möjliggörs en mycket stor publik vid viktiga idrottstävlingar, människor från olika städer och stadsdelar, varandras totala främlingar. På 1920-talet når den engelska fotbollspubliken upp i siffror på över 200 000 personer under en och samma match. Det betyder att man kommit tillbaka till samma imponerande nivå som på Circus Maximus i Rom seklerna kring Kristi födelse.

Pressens roll under 1800-talet var viktig. Man kan säga att den var med om att skapa de informella reglerna för den moderna idrottspubliken. En speciell sportpress uppstod i England i början av 1800-talet, i t.ex. Frankrike i mitten av samma sekel och i Sverige vid seklets slut. I slutet av 1800-talet började dagstidningar på kontinenten inrätta särskilda idrottssidor, i Sverige skedde detta först på 1920-talet.

Publikmassor utanför Stockholms stadion. Foto Riksidrottsförbundets samling i Riksarkivet.

na präglades av den viktorska tidens gentlemannaideal. Man skulle lära sig att uppskatta det vackra spelet för dess egen skull och att även hylla bortaspelarna för deras insatser, när så var lämpligt. Man skulle iakta och uppskatta »fair play«. Denna moraliska hållning var något nytt i idrottspublikens långa historia och frågan är om den någonsin riktigt internaliserades av den breda publiken. Den framgångsrika disciplinering av teaterns publik, som ägde rum under 1800-talet, hade ingen motsvarighet inom idrottens värld (jfr Hellspång 1983). Inom de flesta idrotter var inte heller det passiva, respektfulla uppträdande som teatercheferna önskade hos sin publik något eftersträvat. Åskådarna till idrottstävlingar fick gärna högljutt ge sin personliga åsikt till känna.

Men i vissa idrotter ville man ogärna att publiken skulle reagera mitt under kritiska ögonblick i spelet. Golfen hör hit och än i dag höjer funktionärer en skylt med texten »Silence« i vädret, när en spelare skall slå sitt slag i en större tävling. Tennis är en annan sport som utvecklade strikta

regler för åskådarbeteendet och som har försökt behålla dessa. Bägge dessa sporter riktade sig under 1800-talet till en överklasspublik och beteendemönstren utvecklades ofta i exklusiva klubbar, *country clubs*. När det gäller uppträdandet på tennisläktarna blev det särskilt den berömda *All-England Croquet and Lawn-Tennis Club* i Wimbledon, som gick i spetsen för utvecklingen. Spelarna uppträdde i oklanderligt vita kläder, något som Allen Guttmann tolkat som en markering av deras distansering till »dirty work« (Guttmann 1986:97). Publikens satt och sitter än i dag helt tyst under spelet och applåderar artigt alla väl spelade bollar först sedan poängen är avgjord.

Boxning är en sport som både kontrasterar skarpt mot och samtidigt har många likheter med tennis. Boxningens sociala förankring är närmast diametralt motsatt tennisens. Publikens sociala bakgrund och uppträdande är markant annorlunda. Men det rör sig i båda fallen om individuella duellsporter, där publiken kommer de tävlande nära som individer. Man kanske kan säga att bägge sporterna har drag av karaktärstester, där de aktivas vilja, uthållighet och taktiska beräkning sätts på prov inför publikens granskande ögon. Intimiteten och nakenheten i kampen är påfallande både på en tennisbana och i en boxningsring. Förloraren blir på ett mycket påtagligt sätt nedkämpad och kan inte dölja en dålig dag med att bara försvinna i mängden som i så många andra idrotter med många startande. Detta nakna utlämnande av de aktiva bidrar kanske till att dessa sporter har en tendens att skapa världskända idoler.

Men medan tennis har sina stränga regler om tystnad för att inte störa spelarnas koncentration är boxningspubliken fri att hela tiden skrika och kommentera skeendet. Även under en skenbart tråkig och händelselös match måste man hålla uppmärksamheten vid liv hela tiden. »Inte i någon annan sport kan så mycket ske under en så kort tidrymd, och så oåterkalleligt«, som Joyce Carol Oates uttrycker saken (Oates 1988:16). I varje fall i mindre boxningstävlingar finns en intimitet kring den begränsade och upplysta ringen, där publiken sitter nära skeendet, som gör att kommentarer och tillrop hörs av alla och lockar till skratt och repliker. Boxningspubliken har mer än kanske någon annan idrottspublik möjlighet att framföra sina åsikter, att berömma eller fördöma vad som sker i ringen, att uttrycka sin aktning för en tappert kämpande boxare eller sin ilska över en osportslig eller alltför passiv boxare eller att ge domaren mer eller

Ståplatspublik på Stockholms stadion 6 maj 1923. Det är gott om plats mellan raderna och ordningen verkar föredömlig. Men just åskådarna på ståplats har alltid utgjort den oroligaste delen av idrottspubliken, särskilt när man packat läktaren full. Foto Th. Modin. Sveriges Centralförenings för idrottens främjande arkiv.

mindre välvilliga råd och anvisningar.

Den gamla regellösa folkliga fotbollen förvandlades till modern sport på de engelska internatskolorna i början av 1800-talet. Men mot seklets slut hade den återfått sin starkt folkliga prägel, genom att den blivit den engelska arbetarklassens favoritsport. Över allt i världen dit sedan fotbollsspelet exporterats har denna folkliga förankring snabbt blivit ett känne­märke. Idkas idag över huvud taget någon organiserad idrott i små sam­hällen på den svenska landsbygden, är det ofrånkomligt just fotboll. Fotbollspubliken är i dag den typiska masspubliken på gott och ont. På ont genom de ibland våldsamma kravaller på fotbollsläktarna, som följt den engelska fotbollen i över hundra år men som blivit allvarigare under slutet av 1900-talet och som också exporterats till kontinenten (Vamplew 1980).

Bakom utvecklingen av läktarbråk och tragiska dödsfall på fotbollsarenor ligger naturligtvis det faktum att just fotbollen kom att bli fanatiska loka­supportrar­speciella sport. Lagsporter ägnade sig mycket bättre än indi­viduella sporter till att användas av lokalpubliken för att markera sin identitet med det egna samhället, för att uttrycka sin stolthet över den egna orten och hätsk rivalitet mot andra orter, inte minst grannsamhällen. I lagsporter solidariserar sig publiken med laget eller orten snarare än med individer. De stora lagsporternas åskådarläktare blev på så sätt en strids­plats för rivaliserande supporter­gång, som skapade en hårdförare och mer laddad stämning än vad någonsin kunde bli fallet på läktarna vid t.ex. friidrottstävlingar eller simtävlingar. I Europa har fotbollen varit den största lagsporten och den som haft den oroligaste masspubliken.

Mediasamhällets idrottspublik

Med radions och framför allt med televisionens genombrott efter andra världskriget kom begreppet »idrottspublik« att vidgas. Idrottspubliken vid stora tävlingar är inte längre enbart de som sitter eller står runt arenan utan även de miljoner som följer evenemangen i TV-apparaterna. I flera avseenden får ju TV-publiken en bättre och tydligare bild av skeendet än den publik som finns på plats – närheten till händelserna, upprepningen av nyckelscener i slow motion. Det senare har uppenbarligen minskat publiktillströmningen till många sporter, t.ex. boxning. Generellt har

Publik som skyddar sig mot regn med paraplyer och tidningar vid en fotbollslandskamp mot Rumänien i Stockholm 1935. Sveriges Centralförenings för idrottens främjande arkiv.

idrottspubliken på läktarna minskat under 1900-talets andra hälft. Detta beror då inte nödvändigtvis på att sevärda tävlingar sänts i TV utan snarare på att det samlade massmediautbudet och andra fritidsalternativ ställt idrottstävlingar i en starkt försämrad konkurrenssituation. Det blir allt färre arbetare som har söndagens fotbollsmatch som en självklar ritual.

Televisionens intresse för idrottssändningar har i grunden förändrat idrottsvärlden. Framför allt har mycket stora summor kommit i omlopp, vilka gjort både aktiva och förbund förmögna på ett sätt som förut var otänkbart. Alla idealistiska försök att bevara idrottsmännens amatörstatus har blivit omöjliga. Televisionens annonsörer har tagit kommandot över utvecklingen, särskilt i USA. I Europa har det skett med viss fördröjning, eftersom statlig TV här spelat en dominerande roll, men kommersialiseringen av televisionen har inte gått att stoppa trots att starka krafter försökt.

Över huvud taget har TV gjort idrotten känd och så att säga rumsren i de flesta kretsar. Den nedlåtenhet som man kunde märka gentemot idrotten ännu på 1950-talet, t.ex. inom akademiska kretsar, förefaller vid seklets slut vara betydligt försvagad för att inte säga försvunnen. Även kritiken från religiösa grupper över idrottens inkräktande på sabbatshelgen eller övertygade socialisters syn på idrotten som ett opium för massorna låter numera sällan höra sig. Även de som förut inte hade det ringaste intresse för idrott kan i massmedias tidevarv inte undgå att bli någorlunda informerade. Den potentiella publik som idrotten i dag har i hemmen när det drar ihop sig till VM i fotboll eller olympiska spel är därför enorm.

Massmedias och den nya stora publikens intressen har också tvingat fram förändringar av idrotten. Den köpstarka amerikanska marknaden tillåts dirigera när på dagen tävlingar skall äga rum för att passa amerikansk tideräkning. Tennissportens införande av tie-break blev till slut en tvingande nödvändighet för att man någorlunda skulle kunna beräkna när en tennismatch skulle sluta. Inte bara TV hade sådana önskemål. Färre människor än förr har den obegränsade tid till sitt förfogande, som förr krävdes för att kunna följa en tennismatch i fem långa set.

När publiksiffrorna sjunker i olika idrotter, på grund av den ökade konkurrensen om människors fritid, är det många arrangörer som mer eller mindre desperat söker förnya sin produkt. Pessimistisk inför idrottstävlingens egen attraktionskraft hoppas man kunna locka en större publik

med olika kringarrangemang. Många arrangörer tycks snegla på popkulturens nöjesarrangemang och försöker locka en ny och ungdomlig publik med popmusik som fyller varje händselös minut under tävlingarna, t.ex. mellan grenarna i en friidrotts gala. Men risken är att sådan inramning av idrotten stöter bort den gamla trogna publiken, som irriteras på flåshurtiga speakerröster, dånande musik och lättklädda flickor som framför ett slags stereotypa balettnummer i amerikansk collegestil mellan tävlingsinslagen. Stockholm Open i tennis övergav Kungliga Tennishallen för större publikutrymme i Globen i kombination med en mer populär marknadsföring. Men det blev ett fiasko och efter några år återgick man till den gamla arenan och den mer traditionella tävlingsformen med spelet ostört i centrum.

Ett långt historiskt perspektiv på idrottens publik har givit oss insikten om att likheterna mellan vitt skilda epokers publikkultur är större än man kanske föreställer sig. Masspubliken är sig i många stycken lik, både på Circus Maximus och på Råsunda. Det nya i vår tid är massmedias roll och inflytande. Radion gjorde ishockeyn till en stor folksport redan på 1940- och 1950-talen, TV:s roll har naturligtvis varit än mer formande. Med TV fostras en miljonpublik in i de olika idrotternas ofta djupt komplicerade regelvärldar, vilket ger kompetens och stimulans för människor att söka sig till idrottstävlingar som väl förberedda åskådare. Men man behöver inte göra det längre. Det är i framtiden fullt möjligt att följa elitidrotten i alla dess skiftningar genom TV. Hur pass många som ändå kommer att söka sig till idrottsläktarna för stämningens skull blir en öppen fråga.